

AMERIČKA PRIČA

Zvao se Džon. *Dži, ou, eič, en*. Imao je isto takvo prezime, sa svim obično, jenkijevko: Smith. Imao je pegav prćast nosić, riđu kosu, tamnoplave oči, zbog kojih ga je *miss Smith*, njegova tetka po mami, zvala dok je bio mali *blue violet*, plava ljubičica.

»Zašto je tužna moja plava ljubičica«, pitala bi ga *miss Smit* kada se vraćao iz škole napučivši usne, dok su mu oči bile zaklonjene velikim štitom kape za kriket na kojoj je pisalo drečavim crvenim slovima *Massachusetts*, što je bilo ime kluba za koji je Džon navijao, jer mu je tu igrao stariji brat Alek.

A Džon bi odgovarao, ne podižući štit sa očiju, da tetka Meri ne bi primetila da plače, jer Džoni je bio vrlo naprasito i vrlo ponosno derište:

»*Nothing, nothing.*«

»A zašto moja ljubičica neće da ruča?«

»*Nothing, nothing.*«

»A zašto moja plava ljubičica neće da prizna da nije znala koliko je sedam puta sedam ili 27 manje 18? Zašto neće da prizna da nije znala gde izvire Misisipi?«

Džoni je, međutim, ne puštajući suncu da osuši rosu sa trepavica, sedeo za stolom i ćutao. Nije više govorio ni *no* ni *nothing*, nije govorio uopšte ništa. On je bio ponosno derište i jedino je mogao svojoj mami da prizna kad ima nešto da se prizna. Zato je ćutao.

Džoni, zvani *blue violet*, čekao je svoju mamu da se vrati sa posla.

»Mama«, reče onda Džoni kada se njegova mama vratila sa posla, a njegova mama je rekla:

»*O Johni, dear?*«

I tako se odmah sporazumeše.

— gospođa Morgan me kaznila zato što sam onom gadu Horasu Grinvudu razbio njušku. Rekla mi je da ti to kažem. To da me kaznila strogim ukorom. I to da je posetiš sutra ili neki drugi dan pre raspusta.«

Džoni Smit je bio vrlo drsko i vrlo iskreno derište. Zato je rekao majci sve što se moralo reći. Zatim je zbacio sa glave kapu za kriket, onako kako je to radio i njegov stariji brat kada je još živio kod kuće, i počeo da srče supu koja se već bila ohladila.

Gospođa Smit, njegova mama, zapita ga onda:

»*Johni, dear*, da li ti je opet rekao ono. Ono da si —«

»*Yes, mother*,« reče Džoni zagledan u svoju supu koja se već bila sasvim ohladila.

»Zar mi nisi obećao?«

»*Yes, mother*, ali ne mogu to više da podnosim. Nikako ne razumem zašto on mene zove tako. Zato sam mu rekao:

dokaži

a on je rekao

pogledaj svoju zenicu

onda sam mu rekao

lažeš

proveri

onda sam otišao u WC i u ogledalu video da Horas nije lagao. Kada sam se vratio u razred bilo mi je došlo da zaplačem. Onda sam pogledao u Horasa Grinvuda i video da su i njegove zenice crne. Onda sam shvatio da me on zafrkava, zato sam ga tresnuo po njokalici čim je gospođa Morgan izišla. Jer sam shvatio da mi nije rekao istinu. Nije mi rekao zašto me zove onako. Ono sa očima bilo je zafrkavanje.

Džoni je bio tvrdoglavo derište, zato je još povrh svega dodao:

»Tući ću se sve dotle dok ne prestanu da me zovu tako. Zašto oni mene zovu tako?«

Gospođa Smit, njegova mama, milovala ga je prekorno i blago po glavi i samo mu je rekla:

»*Johni, dear, Johni dear*, dokle ćemo tako?«

Ipak mu je jednog dana — Džoni je već imao dvanaest godina i već bio isključen iz škole — njegov brat Alek objasnio o čemu se zapravo radi. Alek mu je tada rekao:

»Džoni, tako se više ne može. Od tebe nikad neće biti čovek. Bogami. Ako nastaviš tako. Ti nisi ljubičica, ti si *Woolf*, mali kurjak.«

»A zašto oni mene zovu onako? Ako mi to kažeš, dajem ti poštenu reč da nikog više neću udariti.«

»Ali, Džoni, ti si balavac.«

»Dobro, onda ću se tući. Postaću Džoe Luis. Eto to ću postati.«

»Zašto Džoe Luis, Džoni?«

»On je jak. On je najjači.«

»On je crn.«

»On je najjači.«

»Ali ti nisi crn.«

Onda je Džoni rekao:

»Ne mari, Alek, **POSTAĆU**.«

»A ako ti kažem zašto te zovu Crnja? Šta ćeš onda postati?«

»Šta god hoćeš. Upisaću se na koledž.«

»Da ti kažem?«

»Kaži ako znaš, Alek, inače ću te zagristi za uvo. Bogami.«

»Vidi ti njega.«

»Kaži, Alek.«

»Kako da ti objasnim, Džoni, ti si balavac. Eto, jedan tvoj deda, zapravo tvog dede deda bio je po nekom opet tamo deda — Crnja. Eto zato. Zato te zovu tako. To svi u gradu znaju... Nego, ti si, Džoni, balavander, i ne znam kako sve to da ti objasnim... Eto, moglo bi se dogoditi — velim moglo — da i tvoj sin bude to. Crnja.«

»*Thank You, Alek,*« reče Džoni. »Razumeo sam te. Završiću školu i upisaću se na koledž. Videćeš. Džoni drži do svoje reči, iako ti kažeš da je Džoni balavander. Videćeš, Alek.«

Džoni nije bio balavander. I održao je reč. Umalo nije pretekao Aleka. Alek se vadio na to da je bio zauzet kriketom i ragbijem, no taj izgovor nije bio bogznakako opravdan, jer je i Džoni trenirao boks, a ipak je završio prava za četiri godine. Samo jedan semestar posle Aleka, iako je Alek bio tri godine stariji od njega.

Onda se ot selio na Jug i otvorio advokatsku kancelariju. Ubrzo se proćuo kao stručnjak za probleme Crnaca. Izdao je nekoliko zapaženih brošura o rasnoj segregaciji na Jugu i bio na ćelu jedne delegacije koja je kod predsednika Ruzvelta izvojevala neke vrlo znaćajne zakonske propise, meću kojima pravo školovanja crnaćke dece nije jedini ni poslednji.

U tridesetoj se oženio jednom Crnkinjom koja je radila u njegovoj kancelariji kao pripravnik. Ona je za svoju emancipaciju mogla da zahvali upravo »diktoru« Smitu. Bila mu je desna ruka pri poslu.

Na svoj trideset treći rođendan, tri godine posle ženidbe, Džon Smit je rekao svojoj ženi da se nešto ne oseća dobro. Verovatno je sinoć na prijemu u ćast delegacije iz Alabame pojeo nešto na što je alergićan. Ta njegova prokleta alergija prati ga još iz njegovih studentskih dana. Zbog toga su ga posle tri meseca oslobodili i sluzenja vojnog roka, jer je bio alergićan na uniformu, te su mu se po telu bile osule neke tamne mrlje. Ćim je obukao svoje lagano sportsko odelo mrlje su takoreći prekonoc nestale. Ipak bi bilo dobro kada bi javili po doktora Metjusa.

Kada je doktor Metjus došao, Džon Smit je ležao obliven znojem. Po telu je imao neke ćudne tamne mrlje, a beonjaća mu je bila zamućena i požitela, što je doktor Metjus ocenio kao simptome jedne vrste zarazne žutice, dosta ćeste meću crnaćkim stanovništvom, no koja je vrlo retka meću belcima.

Doktor Metjus napisao recept i umiri gospoću Smit, preporućivši njenom mužu strogu dijetu i mirovanje. Pri odlasku, onako uzgred, doktor Metjus reće:

»Trebalo je da mi ranije javite. Ovako se bojim da će lećenje potrajati malo duže.«

»Ali«, reče gospođa Smit zabrinuto, »Džoni se tek jutros razboleo. Sinoć je još bio sasvim zdrav i dobro raspoložen.«

Doktor Metjus se malo zamisli, zatim obeća da će doći sutra. Ukoliko se pacijent ne bude osećao dobro neka gospođa javi i pre. U bilo koje doba. Za gospođina Smita neće žaliti truda.

Ujutru rano, oko četiri, doktora Metjusa probudi telefon.

»O. K.« reče doktor Metjus i zbunjeno ustade ne skidajući slušalicu sa uha. »Dolazim odmah.«

Gospođa Smit se nije šalila. Džon Smit, koga su u kući na Severu, dok je bio mali, zvali *blue violet*, a u školi Crnja, ležao je obiliven znojem i smešio se, očigledno oporavljen.

Doktor Metjus je morao da sedne, da ne bi odao svoju zaprepašćenost. Džon Smit, koga su na Jugu zvali »doktor« Smit, prenoć je postao Crnac. Umro je još istog dana i sahranjen je uz sve gradske počasti na crnačkom groblju gde je dospeo po sopstvenoj želji. Ceo crnački Jug ga je ožalio. Na pogrebu mu je svirao čuveni Luj Armstrong nekoliko bluzeva.

Poslednje reči koje je pokojnik izgovorio onoga dana na uho doktora Metjusa govorele su o simptomima umnog poremećaja. Naravno, doktor Metjus je čuvao tu tajnu sa profesionalnom diskretnošću. Zadovoljan što niko nije posumnjao u njegov izveštaj o srčanoj kapi zbog urođenog defekta i prenapregnutosti na poslu, doktor Metjus je prećutao i svoju nemoć da utvrdi prave simptome ove neobične bolesti i ove neobične smrti. U sebi se zadovoljio jednom vrlo uopštenom tvrdnjom, zapravo nekim mutnim naslućivanjem da postoje stanja i stvari koje izlaze izvan okvira materijalnosti. Samo je jednog dana, kada je već svaki eventualni dokaz njegove nemoći bio zaista dematerijalizovan, doktor Metjus u jednoj zgodnoj prilici zapitao gospođu Smit, da li je ona poznavala nekog Horasa Grinvuda, no ona mu reče da prvi put čuje to ime. To je samo potvrdilo njegove sumnje da je pokojni Džon Smit bio poremetio umom. Jer evo šta mu je onog dana rekao:

»Svemu je kriv onaj blesavi Horas Grinvud.«

To je, kako rekosmo, samo potvrdilo njegove sumnje. I, naravno, umirilo mu savest.